

ЮРИДИЧЕСКИ СВЯТ

1/2001

JURIDICAL WORLD

1/2001

ЮРИДИЧЕСКИЙ МИР

1/2001

ЧУЖДЕСТРАНЕН УЧЕН

Проф. Д-р Волфганг Дойблер*

ИНТЕРНЕТ И ТРУДОВОТО ПРАВО

§ 1. Въведение

I. ПЪРВИ ВПЕЧАТЛЕНИЯ

II. КАКВО МОЖЕМ ДА НАПРАВИМ В ИНТЕРНЕТ?

1. Принципът
2. Правенето на информацията достъпна
3. Новите форми на комуникация стават възможни
4. Информацията и комуникацията без държавни граници стават разбиращи се от само себе си
  - A) Позитивната страна
  - Б) Безсилието на държавата и правото
5. Интернет създава потенциал за контрол
  - A) Примерът www
  - Б) Примерът електронна поща
  - В) Проблемът на кодирането

III. ОТРАЖЕНИЯ ВЪРХУ ТРУДА

1. Принципни тенденции на развитие
2. Промени в съществуващите предприятия

* Авторът на статията е професор по Трудово право и Гражданско право в Юридическия факултет на Университета в гр. Бремен, Германия.

Статията е уводната част от подготвената от автора под същото заглавие книга за публикуване в Германия. Текстът на статията е предаден на проф. В. Мръчков със съгласие за публикуването му в България — Бел. ред.

Редакционната колегия на списанието изказва своята благодарност на проф. Дойблер за предоставената ни възможност да публикуваме статията в сп. „Юридически свят“.

- A) Промени в условията на работа
  - Б) Възможности за контрол
  - В) Дислокация на работни места
3. Деяността в IT — сектора
4. Оценка
- А) Хубавият свят на работниците . . .
  - Б) . . . разкрива различия в житейските шансове
  - В) . . . а това има малко общо с демокрацията
  - Г) Въпреки всичко има пространства за свободн изява
2. Проблеми на трудовото право

Интернет представлява техническа транспортна система за пренасяне на информация в дигитализирана форма¹. На тази основа се предлагат различни „услуги“, най-важните от които са електронната поща (по-известна като e-mail) и world wide web, което обикновено се съкращава на www. Наред с това съществува и система за пренасяне на по-обемни данни², както и възможност да се въвежда информация и да се поставят въпроси за обсъждане³.

2. Правене на информацията достъпна

Широкото разпространение на Интернет прави днес възможно визуализирането върху монитора в рамките на няколко секунди на най-разнообразна информация, която преди е можела да бъде получена само с помощта на обстойно търсене, или е била въобще недостъпна. Ако човек иска например да провери какви решения са взети в Съюза за работа (Bündnis für Arbeit), е достатъчно да въведе в предвиденото за целта поле www. bündnis.de, за да получи списък с всички декларации, да натисне върху желаната от него цел, да я прегледа на монитора си и след това да я отпечата. При това в известен смисъл трябва да се изучава висшата школа на изкуството за формулиране: често (обаче невинаги) добрите намерения се изразяват с най-благозвучни думи, без да се визират конкретни мерки.

За по-малко опитните: който има връзка с Интернет, по правило получава на своя дисплей най-напред своята базова страница (Homepage). Това е „визитната картичка“, която той, респективно фирмата, показва на останалите и която съдържа упътвания за предлагането на информация. На базовата страница по правило в горната една трета се намира (оптично видимо по-ниско разположено поле), в което се появява собственият интернент-адрес. След това там се въвежда чужди-

¹ Schneider MMR 1999, 571; там има по-подробни указания за начина на функциониране.

² FTP — File Transfer Protocol.

³ Internet Relay Chat (IRC). В частност за останалите предлагани услуги вж. Tiedemann, S. 34 f.

ят адрес (в случая <http://www.buendnis.de>), потвърждава се с натискане на бутона ENTER (а не с мишката) и след няколко секунди е осъществен контактът с та-
мощната базова страница с указания за отделните документи. Най-често при въ-
веждането частта от адреса „<http://>“ може да се пропусне и да се започне напра-
во с „www“.

Посредством Интернет човек може да преглежда съдържанието на цели библиотеки. За изобретателите напоследък съществува дори възможността да преглеждат немските и чуждестранни патенти с помощта на ключови думи, за да установят дали вече съответното откритие е защитено с патент от някой друг.

Също и за хората, които имат интерес към трудовото право, Интернет предлага многобройни информационни възможности. Ако човек например се интересува за най-новите решения на Немския конституционен съд, е достатъчно да се въведе „<http://www.bverfg.de>“. Там могат да се открият пълните текстове на всички постановени след 01. 01. 1998 г. присъди и решения.

Типичната ситуация обаче е тази, при която не се търси конкретно решение, а най-напред искаме да проверим дали по някоя конкретна тема въобще има нещо написано. Немският конституционен съд за щастие предлага възможността за т. нар. търсене в пълните текстове: въвежда се ключова дума и системата проверява всички решения за наличието ѝ в тях. При едно проведено на 04. 07. 2000 г. търсене с ключова дума „свобода на сдружаване“ бяха индицирани две присъди, които засягаха изключването на членове на синдикалните организации поради кандидатиране в конкурентна листа, респективно — клаузите за възнаграждението на особени категории работници.

По-малко резултатен е контактът с Федералния трудов съд. Ако въведем „<http://www.bundesarbeitsgericht.de>“, то ще получим само публикации в пресата (все пак най-новите и актуални), които само обобщават съдържанието на конкретното решение. Пълната редакция е в ръцете на издателства и юридическата база данни „*Juris*“, където поначало се изисква заплащането на определена сума. Повече за търсенето на законови текстове, съдебни решения, съчинения и т. н. може да бъде намерено в приложението.

Напълно задоволително може да бъде посещението при IG Metall, което се избира на адрес „<http://www.igmetall.de>“. Тук могат да се намерят сведения за пенсионната реформа и резултати от последните колективни преговори, но също така и „линкове“ (това означава препратки, които се активират чрез натискане върху тях) към окръжните администрации. След като се осъществи контактът, в полето за въвеждане на адреса се появява новият „адрес“. В Баден-Вюртемберг („<http://www.bw.igm.de>“) между другото могат да се открият извлечения от заводски вестници, както и една „книга за посетители“, в която можете да впишете мнението си за профсъюзната политика или за конкретни личности.

Достатъчно е да натиснете съответното поле и след това да въведете текста, както с добрата стара пишеща машина.

Препоръчително е и посещението при „<http://www.soliserv.de>“, където, наред с цялата останала полезна информация, можете да откриете текстове на заводски споразумения. Дължината на текстовете поначало няма никакво значение, освен ако собственият Ви принтер не се противопостави. Често за по-обемните текстове е необходим просто допълниелен софтуер.

Пример: Фондацията Ханс Бьоклер публикува в Интернет статията на Ренате Хаквоорт и Райнер Мемпел „Състояние на електронните връзки между заводските представителства на интереси на европейско и международно равнище“. Там можете да отидете посредством „<http://www.boeckler.de>“. С помощта на разпространената програма „Acrobat Reader“ можете да свалите (манияците казват „download-ват“) 45 печатни страници и да ги отпечатате. Това спестява на потребителя едно писмо, а на фондацията Бьоклер — пощенските разходи.

Обратно към основните въпроси: от приложните възможности за интересуващи се от трудово право трябва да е станало ясно, че кръгът от без проблем достъпна информация чрез Интернет е чувствително разширен.

Обаче прозрачността има своите граници. Ако например на „<http://www.arbeitsamt.de>“ потърсим служебните указания на Федералната служба за работа, според които се налага забрана за определен срок, едва ли ще имаме успех. Въпреки че тези вътрешни служебни указания са същностното ръководство за работа на службите по труда, тяхното съдържание се третира като „поверително“, което поначало може да се прави достояние само на доверенците⁴. Също и Баварската служба за конституционна защита има адрес в мрежата, но там едва ли може да се намери списък с всичките ѝ дейности вкл. наблюдаваните обекти и личности...

3. Новите форми на комуникация стават възможни

За разлика от общия случай (радио или телевизия) Интернет функционира не само в една посока, а прави възможна размяната на мнения и обяви. Характерно е, че човек може веднага да реагира на получената информация и в качеството си на потребител също да предложи своя информация, т. е. да стане „Sender“. Това може отчасти да доведе до „базова демокрация“, но подобна представа не стои на преден план⁵ при практическото използване на Интернет.

(1) Услугата електронна поща прави възможна бързата и без проблемна размяна на писма. Като „приложение“ (Attachment) могат да се изпращат и по-големи документи. И най-отдалечените места могат да се достигнат по този начин само за част от секундата. Получателят може да отговори веднага — като напише ново писмо или върне

⁴ Такъв е случаят от известно време насам. По-подробно за тази проблематика вж. Коментара на Däubler NJW 2000, 2250.

⁵ За това — Simitis, Festgabe Kübler, S. 286 ff., вж. също Schwarz, FS Engenschall, S. 189.

полученото писмо, снабдено с неговия отговор. Възможно е също така да се направят съдържателни изменения и в приложението.

Едно технически напреднало издателство изпраща на също така технически грамотния си автор коректурите на неговия труд, прикрепени към електронното писмо като приложение. Той разглежда текста на своя монитор или след като го е разпечатал, възприема необходимите според него поправки и връща така получения труд обратно в издателството. За издателството остава твърде малко работа. Всичко се получава не само по-бързо, но и не е необходимо издателство то да преработва отново нанесените на ръка коректури на автора.

При наличието на електронната поща телеграмите изглеждат напълно излезли от мода. На някои места те все още могат да се използват, за да се приобщим към духа на празненството на рождения, изпращайки му телеграма с добре напечатан букет с цветя или пък с подходящо подбрана музика. Факсът също губи от значението си в някои аспекти, защото при трансфера на данни по факс се получават много повече де-фекти, отколкото по електронна поща.

Приложението на тези нови технологии се оказва твърде практично и ако желаем да напишем едновременно писмо до няколко адресата. Възможно е да се разработи списък с адреси (mailing list) за 10, 50 или 100 души, с чиято помощ всички от тях да получат едно и също писмо. По-рано за постигането на същата цел нещастният човек трябваше да надпише сто плика, да залепи върху всички от тях пощенски марки или пък да пусне в действие машината за франкиране.

Лекотата, която може да се постигне с помощта на този списък с готови адреси, подтиква някои да не поставят повече ограничения пред желанието си да споделят. Всяка намерена интересна статия и всяко собствено мнение за развитието на нещата се прави достояние на широк кръг от хора. Срещу това помага само функцията за изтриване на данни: чрез маркиране на съответния ред върху списъка с новопристигнали електронни писма и натискане върху полето „Изтри-ване“ нежеланото послание се изтрива от паметта на компютъра. Полаганите при това усилия също са чувствително по-малки, отколкото в случай, че нежеланите писма пристигнат в пощенската кутия и трябва да бъдат събираны и давани за пре-работване заедно с останалата отпадъчна хартия.

(2) Втората проявна форма е електронната търговия. На мястото на обичайните пазарни разходки в града идва мястото пред компютъра, с чиято помощ могат да се разгледат каталогите на всички продавачи и да се поръчат отделни обекти.

Ако човек желае да си закупи книга, той трябва да избере интернет-страницата (website) на федералното издателство. Тя се намира на „<http://www.bund-verlag.de>“. Там може да се намери информация за всички новоиздадени книги, както и формуляр за поръчка и покупка.

Заплащането се осъществява с кредитна карта, чийто номер трябва да се въведе, но съществуват и други способи. Всичко това в своята съвкупност се нарича „Teleshopping“. Той е приложим в частност при покупката на такива предмети, които

не е необходимо да бъдат разглеждани преди това, както и при поръчката на някои услуги. Най-важните и често срещани примери в тази насока са резервацията на самолетни билети, покупката на книги, музика или софтуер⁶. На голям интерес се радват също и еротичните оферти.

Предването на RTL-2 „Big Brother“ има в Интернет много свои съответствия, които се разглеждат от някои като неприлични.

Нарастващо е значението и на т. нар. „Telebanking“: човек осъществява контакти си с банката само по електронен път. Посредством попълването на „маски“ (формуляри), които се появяват на монитора, се дава нареждане за преводи или се купуват 20 броя Infineon. Тъй като при това банката има минимални разходи, тя може да се окаже много изгодна по отношение на такси и т. н. Онова, което до днес не е постигнато, е възможността за получаването на лични съвети.

Ако някой желае да се научи да спекулира на пазара на акции, може да си направи виртуален депозит при повечето от банките, които имат страница в Интернет. Този депозит съществува само в представите на хипотетичния си титуляр, който „влага“ в играта 100.000 DM и според преценката на нещата извършва покупки или продажби. Ако след изтичането на една година при умело тактиране на борсата човек „има на сметката“ си 150.000 DM, той със сигурност ще има за какво да се ядосва, защото не е вложил реални пари. Ако, обратно на това, човек има след една година 60.000 DM, човек ще е доволен от чисто виртуалния характер на играта и ще има възможността да премисли борсовата си стратегия.

(3) Комуникация се осъществява по-нататък и в т. нар. Newsgroups и Дискусионни форуми („Chatrooms“). Тук — често при ограничението върху дадени обекти или области от интереси — всеки може да сподели мнението си. Адресати са всички останали, някои от които също могат да вземат отношение: Човек може да се обръща директно към някои от участниците, като при това използва псевдоним⁷. Но като цяло в случая става дума за „ниши“; абсолютно доминираща е електронната поща и електронната търговия. При всички случаи всеки, който има достъп до Интернет, може свободно да си направи собствен дискусионен форум, поставяйки на обсъждане най-различни теми⁸.

Технически все още не са напълно решени въпросите с телефонирането по Интернет⁹, което има за последица факта, че видеоконференциите засега не са особено разпространено явление, тъй като наред с тях трябва да се уреди и телефонна конферентна връзка.

⁶ Köhler-Amdt, бележка 3.

⁷ Подробности с анотации и адреси — Tiedemann, S. 34 f.

⁸ За съответните възможности на събранието на работниците и служителите в предприятието вж. по-долу.

⁹ Müller-Terpitz, MMR 1998, 65.

4. Информацията и комуникацията без държавни граници стават разбиращи се от само себе си

A) Позитивната страна

Описаните досега възможности на Интернет мълчаливо се ограничават на национално равнище. Но би било груба грешка, ако ограничим изложението на това ниво. Всичко онова, което е възможно на национално ниво, може да се реализира и на международно.

Интернет-потребителят може да разгледа каталога на „Library of Congress“ във Вашингтон и да си набави по този начин най-новите закони.

Чрез Интернет-адреса „<http://www.sapphire.indstate.edu/ecpa.html>“ човек може да прехвърли в своя компютър последната редакция на „Electronic Communications Privacy Act“ — американският закон за съхранение на личните данни при електронната комуникация. По външната си форма той не е особено прегледен; в сравнение с това текстът на *Bundesgesetzblatt* е четиво за свободното време. От немската литература¹⁰ можем да научим за това, че защитата на „телекомуникационната тайна“ в САЩ поначало не действа в отношението работник-работодател. В останалата си част законът съдържа също множество интересни разрешения.

Разбира се, в САЩ е възможно да се пазарува, което създава проблеми за приложимото право¹¹. Без затруднения може да става дума и за други услуги. Подходът към клиентите в някои случаи обаче е малко по-твърд, отколкото в Германия.

Така на общо основание може да се случи Интернет-потребителят, който посетява адреса „<http://www.vividgirl.com>“, да иска да напусне програмата, но да не успее да направи това. Ако той натисне намиращото се в горния десен ъгъл поле със символа „X“, той няма да успее да се върне към своята базова (изходна) страница, а ще бъде насочен към нови предложения. Това може да се повтори два или три пъти. Накрая се на монитора появява и едно „специално предложение“ със силиконова добавка. Независимо от всичко след това решителните хора успяват да напуснат страницата. Според слуховете предлагящият услугата в подобна ситуация дори изписва на монитора думите „you bloody son of a bitch“, което в свободен превод може да се изрази с думите „ти, нещастно копеле“.

Естествено, комуникацията е възможна и в обратна посока: американските граждани могат да пазаруват при Quelle или да си открият сметка, например в Comdirekt-Bank.

¹⁰ Thüsing, NZA 1999, 642.

¹¹ За това още Härtung, Nr. 1-55, който разглежда и въпроса за компетентния съд в случай на спор.

Б) Безсилието на държавата и правото

Свързана с това отрадно нарастване на възможностите за размяна на мнения, стоки и услуги е сложната и предизвикваща проблеми последица, че прехвърлящият граници пазар не може повече да се регулира от някой ефективен правен порядък. Дори в чужбина да бъде забранено поместването на някои информации, това не може да се осъществи ефективно на национално равнище. Немската съдебна практика разкрива няколко показателни примера в това отношение.

В решението на окръжния съд на Хамбург от 4 ноември 1999 г.¹² става дума за това как една регистрирана във Венецуела фирма предлага игри на щастietо, по отношение на които в Германия е установена генерална забрана и които могат да бъдат разрешени, само ако е налице държавен акт — както при концесионално казино за игри. Фирмата на мерила немски партньор, който запазил за един сървър¹³ името „<http://www.goldenjackpot.com>“. Това беше квалифицирано, макар и с обосновка, която търпи известни възражения¹⁴, като противна на обичаите форма на конкуренция, поради което дейността не можеше да бъде продължена. Тук всичко изглежда напълно в реда на нещата, макар че технически не би било никак трудно, преминавайки през някой сървър, който е стациониран в чужбина, да попаднем във виртуалната игрална зала на казиното във Венецуела.

Несравнимо по-сложен беше случаят с CompuServe. Обвиняем беше изпълнителният директор на CompuServe Германия — стопроцентово дъщерно дружество на CompuServe САЩ. Що се отнася до съдържателната част, ставаше дума за това, че CompuServe Германия беше отворила за заинтересуваните интернет-потребители достъпа до ограничените в САЩ порнографски изображения с насилие, деца и животни. Първоинстанционният съд в Мюнхен¹⁵ видя в това наказуемо разпространение на порнографски материали, съгласно § 184, ал. 3 от Немския наказателен кодекс¹⁶. Второинстанционният мюнхенски съд¹⁷ отмени тази присъда и постанови, че обвиняемият е невинен: който само е открил достъп до определена информация, не може да носи наказателна отговорност по силата на § 5, ал. 3 от Закона за телекомуникационните услуги¹⁸. Това фактически означава, че по този начин се отрича възможността за

¹² K & R 2000, 138.

¹³ Буквално — услужлив дух; компютър, който съхранява дадена информация в мрежата и при необходимост осъществява връзка с други сървъри за връзка с техните програми.

¹⁴ Вж. справедливата критика на Herting, K & R 2000, 143.

¹⁵ NJW 1998, 2837.

¹⁶ § 11, ал. 3 от Наказателния кодекс изрично приравнява на писмените документи „носителите на звукозаписи и видеоносителите, устройствата за запаметяване, копията и другата възпроизвеждания“. В този смисъл наказателното право е приспособено за новото развитие.

¹⁷ NJW 2000, 1051.

¹⁸ Той звуци така: „Предлагашите услуги не носят отговорност за чужди съдържания, за осъществяването на контакт с които те само посредничат“

всякаква държавна намеса. Посочената обичайна аргументация, че който дава само достъп, поради многообразието на всички предложения, не може да контролира всичко, често, но не винаги, е основателна. Най-малкото след съответното указание трябва да бъдат предприети мерки, дори това да доведе до недоволството на компанията-майка.

Нека си представим един голям супер-маркет, в който една малка част на партерния етаж се използва за възпроизвеждането на филми с детска порнография и порнография с животни. Дали наистина ще е правилно, ако оставим собственика и наемателя на свобода с довода, че те не са длъжни да се грижат за онова, което става в техните помещения, дори и след съответните указания: В интересуващите ни тук граници очевидно водещи са други съображения.

В третия казус става дума за наказуема пропаганда на терористични организации (§ 129а, ал. 3 НК). Ляворадикалното подземно списание Z беше поместено на Интернет-адрес от един Интернет-доставчик в Амстердам¹⁹ и от още един — във Филаделфия, САЩ. Достъпът до Интернет между другото се осигуряваше и от сдружението „V“ в Берлин, което работеше на некомерсиална основа и имаше за крайни потребители в частност университети и други научни институции. Информацията беше достъпна и от там.

Генералният федерален прокурор отправи „писмо с указания“ и до сдружението „V“, като подчертва, че е налице публикация, водеща до наказателна отговорност. Вследствие на това сдружението „V“ се обърна към холандския доставчик, но той не извади въпросната информация от Интернет, а само промени адреса им в мрежата. След това информацията беше пренесена на повече от четиридесет други сървъра по целия свят, което има за последица факта, че по този начин те могат да бъдат използвани и занапред²⁰.

Генералният федерален прокурор анализира различните технически възможности, как дефинитивно може да бъде предотвратен²¹ достъпът до информацията, при което беше обсъдена и възможността за разпростиране на наложеното първоначално ограничение върху първия сървър спрямо всички останали, върху които информацията беше копирана. В крайна сметка, ако всичко продължаваше по същия начин, щеше да се окаже, че Федерална Република Германия ще се лиши от значителна част от Интернет-пространството, защото при много сървъри, наред с „лошата“, намираме и много „хубава“ информация. Очевидно това радикално решение не дава никаква реалистична перспектива²².

¹⁹ Provider означава доставчик и по принцип означава предприятие, което посредничи при достъпа до Интернет и/или предлага собствени услуги.

²⁰ Възпроизвеждането на фактическия състав — според GBA MMR 1998, 93, 96, дясна колонка.

²¹ GBA MMR 1998, 95, дясна колонка.

²² Вж. Schneider MMR 1999, 571ff., който критикува и ориентираните към техническата страна на въпроса забележки на Генералния федерален прокурор.

По този начин процесите в Интернет излизат извън обсега на държавния контрол²³. Международните конвенции, които биха могли да създадат известна рамка на режима²⁴, са добра, но малко вероятна възможност. Трябва да бъдат привлечени и онези страни, които днес печелят от това, че разполагат с твърде либерално законодателство и по този начин са атрактивно място за регистрация на много предприятия²⁵. Мисълта, че гражданско общество от само себе си ще създаде необходимите разпоредби в смисъла на задължителен кодекс на поведението²⁶, не изглежда никак близка с оглед на различните интереси, които са представени в Интернет²⁷.

Какво всъщност би накарало предлаганият порнография да се откаже от големите пари, които печели по този начин, да се откаже от бонитарната си клиентела и занапред да продължи да предлага само софт-порнография? Ако всички биха го сочили с пръст, това ще засяга в ежедневието не неговата личност, а името на неговия домен. И освен това: когато се освободи печеливш пазарен сектор, той бива почти незабавно зает от последователи...

Също и мисълта, че държавата носи отговорност само за това, гражданинът да може да се защитава сам, може да се окаже от значение²⁸, ако става дума за технологии за кодиране. Принципът отказва в посочените по-горе случаи с игрите на щастиято, на (специално квалифицираната) порнография и на терористичната дейност, които са съответно насочени към определена част от обществеността. Вероятно ще трябва да се задоволим с това, че светът, който се появява на нашия монитор (виртуален свят), се подчинява на други принципи, различни от действащите в реалния свят. Сам по себе си показват и разпространяването на определени неприемливи информации ще имат санкционни последици, само ако са последвани от пренасянето им в реалния свят.

Който повтори публикуваните изображения в реалния свят, и се намира в подчинение на властта на немската държава, ще понесе отговорност в пълен размер, съобразно предвидените законови санкции.

5. Интернет създава потенциал за контрол

A) Примерът www

Който влезе в Интернет и отправи някакво запитване или пък сключва сделки, оставя след себе си следи. Всяко устройство, засегнато от трансфера на данни, съхранява

²³ Simitis, Festgabe Kübler, S. 298 „Permanente Demonstration der Ohnmacht nationaler Regelungen“, подобно Rossnagel ZRP 1997, 27 и Lutterbeck CR 2000, 52 ff.

²⁴ За това — Simitis, Festgabe Kübler, S. 301.

²⁵ Hören MMR 1998, 297.

²⁶ Taka Teubner, Rechtshistorisches Journal 1996, наченки по въпроса у Lutterbeck CR 2000, 52ff.

²⁷ Критично спрямо саморегулирането също Schwartz, FS Simitis, S. 343.

²⁸ Rossnagel, ZRP 1997, 26.

най-малко данните на компютъра, от който е стартирана съответната инициатива.

При това не се съхранява поредицата от букви, даваща показания на монитора адрес (напр. <http://www.uni-bremen.de>), а числата, които стоят зад нея. Всеки включен към Интернет компютър автоматично получава собствен номер, който се състои от четири до три позиционни групи числа. Но тъй като е трудно да се запомни поредицата 243. 112. 223. 452 (или пък да се прави реклама на нея), цифрите се „превеждат“ в букви, които имат несравнимо по-висок коефициент на възпроизвежданост²⁹.

Че оставяме следи в Интернет³⁰, за обикновения потребител става ясно по това, че при повтарящите се опити за търсене на информация извиканият преди това текст на адреса се появява на монитора, маркиран със специален цвят³¹.

Например: X е прибавил към своя списък с често посещавани адреси (Bookmarks) някаква борсова услуга. Това има предимството, че той занапред няма да е принуден всеки път да въвежда Интернет-адреса отначало, а ще попада на желаното място веднага. X желае да провери какъв е бил курсът на акциите на Siemens на 24. 7. 2000 г. Той активира диалоговото поле на базовата страница на предлагация борсовите услуги и въвежда в него думата Siemens. При това се показват всички немски борси. X избира Франкфурт (FSE — Frankfurt Stock Exchange) и получава информацията, от която е имал нужда. На 27. 7. 2000 г. той желае да провери междувременното развитие на акциите на Siemens и следва същата схема: позицията на Siemens във Франкфурт е оцветена в леко червено, защото компютърът е запомнил, че потребителят вече веднъж е посещавал това място. Това облекчава процеса на търсене, но трябва и да ни напомня, че е възможно да има хора, които „споделят“ действията ни в Интернет.

Следите особено отчетливо могат да се забележат, ако (напр. в една фирма) се използва т. нар. Proxy-сървър. Той записва всички извикани от Интернет информации, а не само факта, че нещо е било търсено. Ако информацията ни потрябва отново, няма да е необходимо да се включваме отново към мрежата, а ще можем да я получим направо от Proxy-сървъра (Proxy = заместник, т. е. той изпълнява функциите на други всички избрани сървъри). Това също представлява облекчение на процеса на работа, но от друга страна може да доведе и до широки възможности за посегателство върху данните.

Б) Примерът e-mail

Подобно на употребата на www и получаването, и приемането на електронни писма подлежи на автоматично запаметяване. Поради това те се сравняват с пощенски картички, които могат да бъдат прочетени по всяко време от пощальона (макар че той не

²⁹ На тази тема вж. Kiper/Schierbaum, S. 11.

³⁰ Simitis, Festgabe Kuebler, S. 293: „Das virtuelle Kaufhaus institutionalisiert die Videoueberwachung“.

³¹ За функцията на proxy-сървъра — вж. Tiedemann, S. 148.

би следвало да прави това и поначало го прави, само ако сме му дали достатъчно основания за особено любопитство).

Законът за телекомуникациите³² и Законът за защита на данните при телекомуникационните услуги³³ подчиняват комуникацията в мрежата на изискването за пазене на тайна на дистанционния разговор, защото в крайна сметка няма никаква разлика дали някой подслушва моите телефонни разговори или платежните ми нареджания към банката се съхраняват от трето място. По този начин се създава широка закрила на личната сфера.

Така напр. § 6 от Закона за защита на данните при телекомуникационните услуги предвижда, че посочените във връзка с използването на офертата на една книжарница данни могат да бъдат употребявани само за целите на счетоводната отчетност. Това има за последица, че книжарницата ще може само да изпраща фактури, но няма да има правото да преценява данните, за да определи потребителския профил. Заради това книжарницата няма да има право да изпраща електронни писма със списък на най-новите публикации в областта на трудовото право³⁴ на някой, който вече три пъти е поръчвал трудовоправна литература, без той да е изразил изричното си желание за това. Това звучи малко пресилено, а и е трудно осъществимо в практиката, защото чуждестранните доставчици се подчинаят най-често на различни правила и затова могат да разработват потребителски профили, стига да поискат това.

Неправомерният достъп на трети лица е възможен и при употребата на Sniffer-програми, с чиято помощ могат да се набавят дори и пароли. Хакерите са в състояние да се вмъкнат навсякъде по начини, които няма да бъдат описвани сега, и неведнъж са документирали пробиви в сървърите на Пентагона и ЦРУ³⁵.

Отделно от това, чрез вирусите се причиняват вреди, чийто размер надхвърля милиарди долари³⁶, като последиците от особено коварния „I love you“ не са съобразени при това изчисление.

Б) Проблемът с кодирането

В частност позволяват да бъдат кодирани електронните писма, но само около 4 на сто от предприятията прилагат до тази възможност³⁷. Разпространена е системата PGP

³² Вж. бележка 11.

³³ Вж. бележка 11.

³⁴ По въпроса Imhof CR 2000, 110 ff.

³⁵ За началото вж. Werner Heine, Die Hacker „Von der Lust, in fremden Netzen zu wildern“ Reinbeck 1985. За рисковете вж. още Kohl, FS Simitis, S. 154.

³⁶ Reimer DuD 2000, 119.

³⁷ Данни по Kiper/Schierbaum

(Pretty Good Privacy — твърде добра защита на личните данни), за чиито функции можем да получим много полезна информация от брошурата, издадена от отговарящия за защитата на личните данни в Нордайн-Вестфален³⁸.

Държавата разполага също така с възможността да подслушва и проследява обмена на информация и електронни писма по Интернет. Различни тайни служби са разработили системата ECHELON, която разкрива възможност за съответни посегателства. Дали и до каква степен Федералната разузнавателна служба или Федералната служба за конституционна закрила са взели участие в този процес не може да се изясни на основата на публикуваните документи. С оглед на трудностите да се санкционира наказувемото поведение в Интернет, страните биха желали да бъдат поне информирани. Това е също толкова естествено, колкото и грижата на гражданите да се превърнат в обект на неконтролируеми надзорни мерки. Затова не звуци много успокоително, когато чете едно ново проучване, според което през 1998 г. в Германия са контролирани 11 272 телефонни поста с цел изясняване и разследване на наказуеми деяния, докато в САЩ броят на контролираните постове е едва една десета от посочената цифра³⁹.

III. ОТРАЖЕНИЯ ВЪРХУ ТРУДА

1. Принципни тенденции на развитие

„Работническият свят не се намира повече на пътя към информационното общество. Той вече е постигнал тази цел.“⁴⁰ По този въпрос се очертава един широк консенсус. Анкетната комисия към Бундестага за „Бъдещето на медиите“ сравнява извършващите се изменения с индустриалната революция от 19-ти век⁴¹. Така както машината измества физическия човешки труд в широк кръг от дейности, компютърът поема все по-нарастващ дял от умствената работа на човека⁴². Интернет е най-младата и важна проявна форма на това развитие, която — както става ясно от описание на неговите функции — в сравнение с отделния компютър или традиционните изчислителни центрове представлява „квантов скок“.

Понятието „информационно общество“, точно както и определението „индустриално общество“ се свързва с външната форма на производство на стоки и услуги. То не казва нищо по отношение на това, кого облагодетелства това развитие и кому носи то неблагоприятни последици. Ако говорим за „информационно общество“, това не съдържа непременно твърдението, че традиционните сектори на икономиката ще из-

³⁸ Отговорникът за сигурността на личните данни на Нордайн-Вестфалия, E-Mails — aber sicher! Duesseldorf 1999, към брошурата има приложен компакт-диск, който е предназначен изключително за лична употреба.

³⁹ Kiper/Schierbaum, S. 24.

⁴⁰ Klebe/Wedde, in: FS 50 Jahre Arbeitsgerichtsbarkeit Rheinland-Pfalz, S. 345.

⁴¹ Срв. Engelen-Kefer, in: van Haaren/Hensche (Hrsg.), Arbeit im Multimedia-Zeitalter, S. 22, още Kohl, FS Simitis, S. 153.

⁴² Така още Steinmueller DVR 1982, 179 ff.

чезнат: човек ще има нужда от реалните неща като храна, дрехи, жилище и кола дори в епохата на Интернет. Затова селското стопанство и индустрията ще продължат да бъдат необходими — само че те ще се преобразуват посредством информационната техника по подобен начин, както това е станало със селското стопанство по времето на индустриалната революция⁴³. Сравнението показва, че не става дума за изолирано явление, а за процес, който ще се развива десетилетия наред.

Ако част от умствената работа на човека се замести от компютри, ще може да се произвежда с по-малко хора. Има най-различни становища дали създадената по този начин безработица ще се компенсира от създадените нови работни места в областта на високите технологии⁴⁴. Количество-ната страна на въпроса при всички случаи не е единствено меродавната. По-скоро работата променя своя характер⁴⁵. Не става дума вече за довършване на прецизните задачи, а за „организация и мениджмънт, развойна и изследователска дейност, обучение и консултация“⁴⁶, към което юристите биха добавили и предотвратяване и решаване на конфликтите. Във все повече случаи работата не е свързана с едно единствено място, защото резултатът от нея може безпроблемно да бъде пренесен навсякъде с помощта на модерните средства за комуникация. Също и във времето отношение вече няма да е винаги необходима пълната координация с останалите, съгласно модела на традиционното индустриално предприятие.

Промените засягат, от една страна, наследените структури на предприятията за производство на стоки и услуги. Там намират приложение новите техники. От друга страна става дума и за самия високо технологичен бранш, в който се разивят все по-модерни технологии. Работните форми и произтичащите от това проблеми не за задължително идентични в двата сектора.

Делението на браншове (отрасли) е донякъде грубо обобщено: разбира се, мислими са и хипотези, при които индустриалното предприятие само разработва софтуера, който е необходим за управление на протичащите в него производствени процеси или за някакви други цели. Съответният отдел в това предприятие би имал в този случай чувствително по-голяма прилика с едно високо технологично предприятие, отколкото с останалите отдели на индустриалното предприятие.

2. Промени в съществуващите предприятия

За отделния работник развитието на работното му място по правило става видно по това, че неговият компютър се свързва с т. нар. локална мрежа. Той представлява вътрешна за предприятието, завода или концерна мрежа, която поначало работи на същите принципи, както и Интернет, но в общия случай е отделена от него посредством

⁴³ Kiper/Schierbaum, S. 7.

⁴⁴ Klotz CF Heft 1/2000, S. 8.

⁴⁵ За развитието в Германия вж. Dostal, MittAB 1999, 448 ff.

⁴⁶ Klotz CF Heft 1/2000, S. 6.

т. нар. „firewall“ (буквално — противопожаржна стена/преграда)⁴⁷. Следващата стъпка е достъпът до Интернет, който не се предоставя задължително с оглед на целите на конкретната работа.

Съобщава се например, че фирмата „Форд“ подарява достъп до Интернет на всеки от работниците си по целия свят, като този достъп може да бъде използван и за частните му цели⁴⁸.

A) Промени в условията на работа

Въвеждането на Инtranет и Интернет променя изискванията към всеки отделен работник. Това може да има за последица и отпадане от необходимостта от някои работни места. Новата работна ситуация често води до охлабване на работния режим. Плаващото работно време се „либерализира“ все повече; все по-често се изисква само постигане на зададените (или по-често — договорените) цели⁴⁹. Нерядко се говори и за т. нар. „доверително работно време“ (Vertrauensarbeitszeit)⁵⁰.

Б) Възможности за контрол

При употребата на Инtranет и Интернет се оставят, както беше описано по-горе, следи, които правят възможно реконструирането на действията на работника. Тази възможност за контрол може да се разшири чувствително; за пример се сочи GPS (=Global Positioning System — световна система за позициониране), според която е възможно да се обхване в детайли и дейността на външните работници или служители⁵¹. Във вътрешната за предприятието информационна система могат да се въведат контролиращи програми, които могат например да правят фотографии („Screenshots“).

В) Дислокация на работни места

Най-важната последица обаче би следвало да е тази, че повсеместното налагане на информационните технологии прави възможно преместването на работните места извън производствените предприятия или канцеларии. Процесът се дискутира на основата на понятието Телеработа („Telearbeit“), която може да има различни проявни форми: най-често срещана е т. нар. алтернираща телеработа, при която част от работата се извършва, както досега — в канцеларията, а останалата — въкъщи. Втората по важност хипотеза на приложение са „мобилните телеработници“ — напр. представи-

⁴⁷ Welsch, in: van Haaren/Hensche (Hrsg.), Arbeit im Multimediazeitalter, S. 117.

⁴⁸ Kiper/Schierbaum, S. 7: Unternehmensinterne Kommunikationsnetze breite sich flaechendeckend aus.

⁴⁹ Klotz CF Heft 3/2000, S. 12.

⁵⁰ За уговоряното на цели вж. едноименната книга на Breisig, a. a. o.

⁵¹ За това Hamm, AIB 2000, 152ff. И по-долу, § 2, т. 7.

телите или ремонтните техники, които са откривани във всеки момент и по този начин поведението им е силно регулируемо. След това трябва да се спомене и възможността за изключителна работа върху или в някоя малка „съседска канцелария“⁵².

Телеработата може да се организира и така, че комуникацията в рамките на трудовото правоотношение да се осъществява изключително посредством Интранет или Интернет. В този случай може лесно да се стигне до наемане от страна на немските работодатели на „евтината“ задгранична работна ръка.

Например — ангажирането на индийски информатори на място, при което те изпълняват съответните поръчки, идващи от Германия.

При това възниква икономическият проблем за социалния дългинг⁵³. Юридически пък се поставят въпросите за приложимото право⁵⁴. Трябва да се мисли и за това, да се компенсира отпадналият ежедневен контакт с останалите колеги и сътрудници посредством увеличаване на възможностите за използване (частно) на електронната система.

Разместяването на задачите може да се осъществи и по този начин, че да бъде усетено и от самостоятелните търговци или малките икономически единици. Така напр. се прогнозира, че до 2030 г. около 30 на сто от цялото работоспособно население няма да отдава повече труда си под наем, а ще развива самостоятелна дейност⁵⁵. Това води не само до проблеми, свързани със социалното осигуряване, но и до такива, свързани с ограничаването на продължителността на работното време. Освен това предприятията, които си „купуват“ работна услуга от пазара, няма да се виждат повече мотивирани да полагат грижи за по-нататъшната квалификация⁵⁶.

3. Дейността в IT-сектора

За разлика от произвеждането на стоки и предлагането на традиционните услуги, тук се произвежда нематериално благо, а именно — продаваемо знание⁵⁷. При това акцентът се поставя върху разходите за развитие; последващото разпространение е възможно и без релевантни технически разходи⁵⁸. Важна е единствено възможно най-бързата поява на пазара. Продължителността на живота на един „продукт“ често не надвишава няколко месеца⁵⁹. Това има непосредствено отражение върху работната ситуация — в определени периоди работната седмица може да достигне до сто часа⁶⁰.

⁵² Вж. § II, 5.

⁵³ Wedde, in: van Haaren/Hensche (Hrsg.), Arbeit im Multimediazeitalter, S. 97.

⁵⁴ Подробности за отделните програми у Haverkamp, CF Heft 12/1998, S. 18, 20.

⁵⁵ Преглед върху различните форми на телеработа у Wedde, Entwicklung der Telearbeit, S. 4 ff.

⁵⁶ Hensche, in: Tauss, u. a. (Hrsg.) Deutschlands Weg in die Informationsgesellschaft, S. 911.

⁵⁷ Mankowski DB 1999, 1854 ff.

⁵⁸ Welsch GMH 1998, 85.

⁵⁹ Nies, in: van Haaren/Hensche (Hrsg.), Arbeit im Multimediazeitalter, S. 146.

⁶⁰ Welsch, in: van Haaren/Hensche (Hrsg.), Arbeit im Multimediazeitalter, S. 118.

Работата често се извършва в малки групи, които отново се разпускат след завършването на проекта⁶¹. В много случаи се образува ядро от постоянно заети, които осъществяват връзката между специалистите и доставчиците⁶². На открития пазар на информации и идеи⁶³ се събират в един отбор съответните подходящи и мотивирани личности. Формалните иерархии губят своето значение, защото „те действат корумпиращо върху човешкия дух“⁶⁴. Решителното ударение се поставя върху успешния завършек на работата, а не на конкретното присъствие и стриктното до болка изпълнение на задълженията. Доходът на всеки зависи от неговите умения, ориентирност и експедитивност⁶⁵.

В САЩ на IT-бранша се гледа като на настоящия отрасъл на развитието. Това се отразява и в оценката на предприятията. Борсовата стойност на Microsoft в края на 1999 г. е по-висока, отколкото тази на дванадесетте автомобилни производители с най-висок оборот⁶⁶. За покупката на Yahoo, бяха необходими 197 млрд DM, а за Daimler-Chrysler — само 149 млрд DM⁶⁷. Това може да се забележи и на работния пазар. Така броят на подлежащите на задължително социално осигуряване заети компютърни специалисти в Германия се повиши през 1998 г. от 322 000 на 345 000 души, при което не е съобразен броят на „свободните професии“, каквито се появяват в този сектор все повече и повече⁶⁸.

За това, че и в този сектор е възможна (и разпространена) телеработата, няма спорове. Възможно и много дискутирано е възникването на т. нар. виртуални предприятия, чито работни процеси могат да се забележат само на монитора и които извършват предимно проектно ориентирани задачи и работят в свободно променящ се състав⁶⁹.

Представата изглежда по-малко чужда, ако потърсим паралели в действителността. Ако в някоя определена област, напр. трудово право, има определен брой експерти, които могат да съставят научни и или ориентирани към практиката текстове, то сме изправени пред една аналогична структура: те се събират, след като са се уговорили за това по телефона, за да напишат коментар на Федералния закон за защита на личните данни или за Правното положение на заетите на непълно работно време. На основата на персоналните познания може да се пре-

⁶¹ Klotz, CF Heft 1/2000, S. 9.

⁶² Klotz, CF Heft 1/2000, S. 12: Die Schnellen fressen die Langsamen.

⁶³ Klotz, CF Heft 1/2000, S. 12 Angaben zur Arbeitszeit in der IT-Branche in den USA bei W. Mueller, Freitag v. 28. 7. 2000, S. 5.

⁶⁴ Hensche, in: van Haaren/Hensche (Hrsg.), Arbeit im Multimedialter, S. 909, van Haaren, пак там, S. 13, 14,

⁶⁵ Nies, in: van Haaren/Hensche (Hrsg.), Arbeit im Multimedialter, S. 142.

⁶⁶ Klotz CF Heft 2/2000, S. 8.

⁶⁷ Taka Klotz CF Heft 2/2000, S. 7.

⁶⁸ Klotz CF Heft 2/2000, S. 12.

⁶⁹ Klotz CF Heft 2/2000, S. 4.

цени кой от тях за кой от проектите е подходящ; често е известен даже и бюджетът на времето им. След това се търси издателство, който в най-кратки срокове ще достигне до целевата група (напр. организациите на работниците и служителите в предприятието). По отношение на изпълнението на работата практически не съществуват никакви иерархии, но има значение степента на познание на човека за поемането на съответната работа, напр. за поемане на задачите по издаването. При организирането на работата могат да се използват новите техники. Все пак съществува значителна разлика, що се отнася до това, че в посочената хипотеза не става дума за основна работа на лицето. Ако някой откаже да пише, той ще запази основната си работа на професор, съдия, служител в министерство, адвокат и т. н.

4. Оценка

A) Хубавият свят на работниците . . .

Използването на информационни технологии повишава продуктивността на работата: с по-малко време и усилия могат да се произвеждат повече блага. Също и конкретната работа става в редица случаи по-атрактивна, защото тя оставя повече диспозиционни пространства пред отделния човек и е свързана с по-разнообразни задачи.

Б) . . . разкрива различия в житейските шансове

От друга страна, информационните технологии не се разработват на първо място с цел да направят по-приятен живота на работниците и потребителите. В по-голяма степен решаващи са възможностите за извлечение на печалба, които предлага един прокукт⁷⁰.

Това често (макар и невинаги) ще направи живота на потребителя по-добър, но не е задължително свързано с работните процеси. Абсолютната пазарна ориентация може да доведе до екстремно високо изразходване на усилия и до здравословни увреждания⁷¹. Това важи в частност там, където все още съществуват иерархични трудови взаимоотношения. Естествено, трябва да си поставим въпроса какво всъщност ще се случи с онези, които не влязат в крачка с „публичния пазар за информации и идеи“⁷², които не развият онази креативност, която е потребна за професионалния ус-

⁷⁰ Klotz CF Heft 2/2000, S. 5.

⁷¹ Dostal MittAB 1999, 452.

⁷² Riester, in: Tauss u. a. (Hrsg.) Deutschlands Weg in die Informationsgesellschaft, S. 902; Welsch, in: van Haaren/Hensche (Hrsg.), Arbeit im Multimediazeitalter, S. 118, 119; Wehling, Industrielle Beziehungen 7 (2000), S. 131 ff., вж. още Дискусационната статия от Fricke AIB 1997, 31 ff., както и програмата за действие на федералното правителство „Иновация и работни места в информационното общество на 21-ви век“, гл. 3. 11. (www.iid.de/aktionen/aktionsprogramm).

пех. Изкушението да анализираме положението само на успяващите е изкушаващо. Който остане конкурентен, трудно ще се откаже от аргумента, че информационното общество представлява исторически прогрес, който подобрява живота на хората⁷³.

Лежащото в информатизацията на обществото новаторство се компенсира с едностранно разпределение на богатството. В САЩ горните 20 на сто от йерархията в получаването на приходи съставляват половината от общия брой на приходите, докато последните 20 на сто се задоволяват с едва 3,6 на сто дял в общия брой приходи⁷⁴. Актуалното развитие се компенсира от друга страна и с нарастващата глобализация на пазарите на труда, която води до това да се използва евтината работна ръка от държавите от третия свят. Това оказва натиск върху социалните структури в традиционните индустриални страни. Последиците: губещите често се лишават от някои от благотворните въздействия на информационното общество. Без прилични приходи не може да има развита система на банкови карти, без развита система на банковите карти не може да има електронна търговия⁷⁵.

В) . . . а това има малко общо с демокрацията

Управлението на икономическия процес се полага на определен брой актьори, които все по-често се установяват да живеят в САЩ. Само в една малка част те са демократично легитимиранi⁷⁶. Емпиричната изработка на тези вътрешни структури на капитализма засега оставя единствено възможността да мечатем.

Нека се спрем на един малък пример. Ако американската Агенция за оценяване даде мнението си за някое предприятие, като го подцени, то по правило ще заплати по-високи лихви и ще понесе загуби по отношение на борсовите си курсове. По същия начин могат да бъдат подценявани или надценявани цели национални икономики. Ако например банковата система на Народна република Китай се оцени с „петица“, това означава, че ще пропаднат редица проекти, напр. в корабостроенето, защото няма да има повече западна банка, която да приеме обичайната за подобни случаи банкова гаранция от някоя китайска банка. Контрол върху Агенцията за оценяване се осъществява, само доколкото тя не може да дава очевидно неверни оценки; доколкото тя действа в условията на известна относителност, срещу нейните оценки не съществува никаква защита и дори никаква възможност за атакуване на решениета ѝ пред някой държавен съд.

⁷³ Weizenbaum in: van Haaren/Hensche (Hrsg.), Arbeit im Multimediazeitalter, S. 35: Човешките цели и стойности нямат нищо общо с изравняването на сметките.

⁷⁴ Wagner/Schild WSI-Mitt. 1999, 94.

⁷⁵ Klotz CF Heft 2/2000, S. 8.

⁷⁶ Ясно у Nies in: van Haaren/Hensche (Hrsg.), Arbeit im Multimediazeitalter, S. 141: Историческото развитие не е никаква утеша за онези, които ще бъдат разрушени при прехода.

Г) Въпреки всичко има пространства за свободна изява

Представите за това как да се избегнат негативните отражения на актуалното развитие, доколкото може да стане ясно, не се съдържат в единна, сама по себе си обоснована концепция. Това е свързано на първо място с факта, че управляваното от политически легитимириани демокрации развитие вероятно ще се окаже по-малко динамично. Перспективата от едно демократично, прозрачно задоволяващо участието на всички световно общество трябва поради тези причини да остане (засега) абстрактно.

Що се отнася до развитието на трудовия процес, има три фактора, които определят оформлението на полетата за действие.

- Информационно-техническите продукти са по-силно свързани с обществения прием, отколкото своите предшественици. Въздържане от покупка и бойкоти ще намали чувствително шансовете за печалба. Това има за последица при всички случаи, че някои морални стандарти трябва да бъдат съхранени.
- Йерархическите работни структури се разкриват все повече като дисфункционални. Разширените полета за действие на отделния човек не могат да бъдат гарантиирани за продължителен период от време, ако не съществуват съответните рамки, напр. чрез правото на одобрение от страна на съвета на работниците и служителите в предприятието. Трудовоправната закрила вследствие на това не е „тежест“ за предприятието, а необходима предпоставка за продуктивна работа.
- Много от заетите имат очаквания за характера на работата, които в действителност се изпълняват само отчасти. Това ниво на претенции се развива в частност при онези работещи, които на основание на своята професионална компетентност не могат просто така да бъдат заменени с друга работна сила.

В IT-брранша всичко това се разкрива с оглед на предимно безкризовото нарастване само в своите наченки. Обаче никога не трябва да се забравя, че многобройни предприятия от този стопански отрасъл са обвързани с колективни трудови договори⁷⁷ и че от Nemax-50-стойностите 16 на сто винаги принадлежат на събранието на работниците и служителите в предприятието⁷⁸. Проблемите на заетите хора (работно време, възнаграждение, сигурност за съществуването им) също така не са принципно различни от тези на хората от „старата“ индустрия⁷⁹.

⁷⁷ Klotz CF Heft 3/2000, S. 10.

⁷⁸ Weizenbaum, a. a. O. S. 35.

⁷⁹ Pointiert, Weizenbaum, a. a. O., S. 36: „Реалността на глобалния капитализъм е, че релевантните решения, които имат универсално значение, се взимат от малки групи от мъже, по-рядко и жени, които не защитават друго, освен личните си интереси — не защитават политически, глобални или културни интереси. И това най-често се случва толкова анонимно, че тук лозунгът за експлозията на знанието изглежда почти като виц. “ Нарастваща американизация на правото констатира и Lutterbeck CR 200, 56 ff.

2. Проблеми на трудовото право

Трудовоправни проблеми поначало възникват едва тогава, когато в предприятието се създава достъп до Интранет или Интернет. Възможно ли е това да стане с едностраничното разпореждане на работодателя? Как стои въпросът с квалификацията на работниците и служителите? Възникват ли проблеми по отношение на работното време и закрилата на труда? В кои случаи събранието на работниците и служителите в предприятието, респ. — съветът им ще имат право на глас и одобрение? Отговор на всичко това ще се опитаме да дадем в § 2.

Ако вече има наличен достъп до Интернет, често се появява потребността той да се използва и за частни цели. Дали по отношение на тези потребности съществува претенция и как би изглеждала ситуацията, ако частното му използване е изрично или мълчаливо уговорено, ще се опитаме да отговорив в § 3. Там ще стане дума също така и за санкциите и за последиците от нарушението на задълженията.

При работата в мрежата по необходимост се оставят следи за работното поведение на работника или служителя, респ. и за частното използване на Интернет. В каква степен работодателят има право да използва тези данни за целите на контрола? Съгласно кои норми и принципи се определя тук нивото на защита на личните данни? Как трябва да се ангажира одобрението на събранието на работниците и служителите в предприятието, респ. — на съвета им? Тези въпроси ще се разгледат в § 4.

Данни за работника или служителя могат да останат в Интранет или Интернет не само като донякъде страничен продукт при работата им там. Много често те може съзнателно да са въведени. Това ще създаде проблеми, особено ако Интранет е организиран така, че да обхваща дейността на цялото предприятие или дори включва части от чуждестранни концерни. По-нататък следва да си поставим въпроса, доколко работодателят има право да прави достояние всекому данните за своите служители (напр. с рекламна цел). Ще анализираме този кръг въпроси в § 5.

Цяла поредица специфични правни въпроси се получават, ако работодателят или работникът осъществяват комуникации единствено посредством мрежата. Възможно ли е да се обоснове възникването или прекратяването на трудово правоотношение и в този случай? Как следва да се прилагат нормите на трудовото законодателство спрямо едно подобно „Интернет — трудово правоотношение“? Тук своето място ще намерят правните разсъждения за виртуалното предприятие. За всичко това — по-долу, § 6.

Един от малко дискутирани проблеми досега засяга въпроса, доколко събранието на работниците и служителите в предприятието има право да изисква информационно-техническо оборудване. Претенцията за личен компютър е била предмет на едно решение на Федералния трудов съд. Има ли и събранието на работниците и служителите в предприятието достъп до Интранет, има ли то право да си направи своя страница там, трябва ли при оформлението ѝ да се съобразят с предварителните условия на работодателя? Възможно ли е събранието на работниците и служителите в предприятието да предложи виртуален дискусационен форум (Chatroom) като заместител на

досегашните табла за обяви и съобщения? Има ли право събранието на работниците и служителите в предприятието да изисква достъп до Интернет и там съответно да си организира собствена страница? По тези въпроси вж. по-долу, § 7.

Интернет придобива все повече значение и за синдикалните организации. Възможно ли е да се разменят електронни писма със заетите в различните предприятия? Има ли право един работещ Интернет-потребител да претендира получаването на синдикална информация, ако той има право да използва достъпа си до Интернет само за служебни цели? Оправомощени ли са синдикалните организации да предлагат информации посредством Интранет — донякъде аналогично на таблото с обяви. Обект на дискусията ни в § 8 ще бъдат посочените кръгове от въпроси.

Специфичен за IT-бранша проблем представлява въпросът, в каква степен се поддава на защита „знанието“, създадено от отделен човек или от работна група и съответно доколко това съставлява правно основание за претенция за допълнително възнаграждение. Доколкото става дума за това, трябва да се прави разлика между изобретенията, които водят до патентоване или промишлени образци, и защитените с авторски права творения. В някои отделни случаи може да става дума и за правото на мостра за опитване и харесване. Не съвсем ясното положение по тези въпроси ще се анализира в § 9.

Събранията и съветите на работниците и служителите в предприятието често са изправени пред въпроса как следва да изглеждат уговорките за използването на Интернет и останалите свързани с това въпроси. Очевидно не съществуват патентни разрешения, но могат да се извлекат някои проблеми и да се направят конкретни предложения. Това ще стане в § 11.

В приложението ще намерите Интернет-адреси, които представляват специален интерес за занимаващите се с трудово право.

Превел от немски език: *Борис Иванов*